

Νάτανε νάγερνε ή ψυχή μου
σε' άλικά ρείκια του Ύμητου
και με τὰ ρόδα τ' ουρανού
νάσβηνε άγάλια ή δύναμή μου!

Όμως, άγαπημένε Πάνε Ταγκόπουλε, μέ-
νει πίσω σου ή μνήμη άξέχαστη τής ήρωϊκής

σου γενιάς, άληθινά ήρωϊκής, στους λογίς ά-
γώνες για τὰ νέξ μας γράμματα, και πιστεύω
σταθερά πώς μιὰ μέρα τὸ στεφάνι άμάραντο
τής δάφνης θά στηθή άπάνω άπό τὸ λιγόζω
μὰ τόσο πλούσιο και μεστό πέρασμά σου.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

Ο ΣΥΝΕΧΙΣΤΗΣ

Ξαναβγάνοντας ὁ μακαρίτης Πάνος Ταγ-
κόπουλος, ὕστερις ἀπὸ μιὰ μακρόχρονη διακο-
πὴ τὸ Νουμᾶ, καταπιανότανε ἕνα πολὺ δύσ-
κολο ἔργο. Νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργο τοῦ πατέρα
του. Ποιὰ εἶτανε τὰ ἐφοδία του γιὰ τὸ μεγα-
λο αὐτὸ ἔργο; Ὁ Πάνος εἶχε ζήσει βέβαια ἀπὸ
μικρὸς εἶχε ἀνατριφῆ μέσα σὴ σχολιῇ τοῦ Νου-
μᾶ. Ποιητὴς αὐτὸς ἀπὸ φυσικὸ του εἶχε βρεῖ τὴν
εὐκαιρία νὰ ἀναπτύξῃ τὰ μεγάλα χαρίσματά
του, νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ κοντὰ τὸ ἔργο τοῦ πα-
τέρα του, νὰ ζήσῃ, παιδί ἀκόμη ἄπλερο, μέσα
στὴ δημιουργικὴ ἐκείνη ἀτμοσφαῖρα, ποὺ
εἶχανε δημιουργήσει οἱ μεγάλοι ἄγῶνες τοῦ
πατέρα του, στὴν ἱστορικὴ ἐκείνη ἐποχὴ τῶν
μεγάλων ἀγῶνων τοῦ Δημοτικισμοῦ γιὰ τὴν ἐπι-
βολή του, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ φωτεινότερη περίοδο
τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς λαγοτεχνίας. Ὁ
πρόωρος θάνατος τοῦ πατέρα του, ὕστερις
ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψη καὶ τὴν προδοσίαν τῶν
φίλων τοῦ ἀγῶνα, ποὺ βύθισε στὴν ἀπογοή-
τεψη τὰ τελευταία χρόνια τῆς ζωῆς του, φέρ-
νει τὸν Πάνο στὴν πρώτη γοαμμὴ τῆς μί-
χης. Εἶναι ὁ φυσικὸς συνεχιστὴς τοῦ ἱστορι-
κοῦ ἐκείνου ἔργου.

Μὰ μέσα στὰ χρόνια ποὺ τρέξαν, τὰ
πνέματι εἶχανε πὰ ἀλλάξει. Ὅσοι μπήκανε
στὸν ἀγῶνα μετὰ τὸν ἀπώτερο σκοπὸ νὰ ἀριβά-
ρουνε σὲ μιὰ ἀψηλὴ θέσῃ εἶχανε πὰ καταφε-
ρει τὴ δουλίτσα τους καὶ δὲν εἶχανε πὰ ἀνάγ-
κη νὰ δουλέψουνε οὔτε γιὰ τὸ Νουμᾶ, οὔτε
γιὰ τὸν ἀγῶνα. Οἱ διλογίστοι καὶ οἱ δειλοὶ
εἶχανε ἀποτριβηχθῆ ἀπὸ νωρὴς τρομαγμένοι
μπροστὰ στοὺς διάφορους κίνδυνους ποὺ ἔφε-
νε μαζί τῆς ἢ ἐπαναστατικῆς τους ἰδεολογία.
Ἔνας ἀγέρας φρονημαδὺς εἶχε ἀρχίσει νὰ
φυσῆ πέρα ὡς πέρα ποὺ ἔκοβε τὴν ἐπα-
νισιατικὴ ὁρμὴ τοῦ ἀληθινοῦ δημοτικισμοῦ.
Ἡ σημαία τῆς μισῆς γλώσσας, ποὺ τό-
σο τὴν εἶχε κολεμήσει ὁ Ψυχάρης σὲ ὄλι-
γον τὴ ζωῆ, κυμάτιζε τώρα κρηφάνι ἀπὸ
τότε ποὺ οἱ ψευδομεταρρυθμιστὴς εἶχανε
καπορθώσει νὰ καβαλίσουνε τὸ Ὑπουργεῖο
τῆς Παιδείας καὶ νὰ πάρουνε στὰ τρομουλι-
ρικὰ χέρια τους τὴ διεύθυνση τῆς ἐκπαίδευσης.
Ὁ Ψυχάρης εἶχε καταστήσει ὁ κοινὸς στόχος.
Καθ' ὅσονοισίνοι, μιστοί, προδότες τοῦ δημοτι-
κισμοῦ θαμπομένοι ἀπὸ τὴ λάμπη τῶν ἀξιο-
μαίων, ποὺ τοὺς χάριζε ἢ προδοσίαν, καὶ ποὺ
μόνο διὰ τὸν ὁ Ψυχάρης ἔλαψε νὰ τοὺς λιβανίζῃ

ἀνακαλύψανε πὼς ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἐπιστημονικοῦ
δημοτικισμοῦ εἶτανε πὶο πολὺ δημιουργημα
τῶν φίλων του παρ' ὅσο στείλιζε ὁ ἴδιος
δημιουργός, ὅλοι αὐτοὶ δίνουνε τώρα τὰ χέρια
γιὰ νὰ χτυπήσουνε τὶς ὑπερβολὰς τοῦ
Ψυχάρη· ψυχὰς δειλὰς, ποὺ δὲν εἶχανε ποτὲ
πιστέψει βαθεῖα στὴ δημιουργικὴ δύναμη τοῦ
δημοτικισμοῦ οὔτε στὴν πλατύτερη ἔννοιαν του,
ὀρθῶνουνε τὸ ταπεινὸ τοῦς ἀνάστημα γιὰ νὰ
χτυπήσουνε τὴν ἰδέαν μετὰ τὴν ὅλην ποὺ τοὺς
χαρίζει τώρα πὰ τὸ ἴδιον τὸ Κράτος.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ Δημοτικισμὸς ἔχει
ἀποχτήσει περσύτερον βᾶθος. Σπρωγμένος
ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ἐξέλιξη τῆς Ἑλληνικῆς
κοινωνίας, ἔλαψε πὰ νὰ ἀποτελῆ ἕνα στενὸ
κίρηγμα γλωσσικό, ὅπως τὸ φινταζότανε οἱ
ἰδρυτὴς καὶ οἱ θεμελιωτὴς του—ἀντιπρόσωποι
καὶ αὐτοὶ τῆς ἐποχῆς τους—γιὰ νὰ μεταβληθῆ
σὲ σημαία ἀπελευθερωτικῆ ὄλων τῶν κοινωνι-
κῶν ἀποκλήρων, ποὺ μέσα στὸ δημοτικισμὸ
βρῖσκαινε τὸ γλωσσικὸ ὄργανο ποὺ τοὺς χρεω-
ζότανε γιὰ νὰ σπιάσουνε τὰ δεσμὰ τους.

Πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε πὼς τὰ προβλή-
ματα ποὺ εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ μιὰ ἐπανεκ-
δοση τοῦ Νουμᾶ, στὴν ἐποχὴ τοῦ θάνατος
τοῦ Δ. Ταγκόπουλου ἔφερνε ἀνεγκαστικά τὴ
σημαία τοῦ Νουμᾶ στὰ νεανικὰ χέρια τοῦ με-
γαλότερου παιδιοῦ του, εἶτανε πὶο δύσκολη
καὶ πὶο πολυσύνθετα παρὰ στὴν ἐποχὴ τοῦ
πρώτου ἰδρυτῆ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ περιοδι-
κοῦ. Ὁ ἀγῶνας εἶχε πάρει πὰ μορφὴ καθα-
ρὰ κοινωνικῆ. Ὁ σπόρος ποὺ εἶχε πέσει γιὰ
πρώτη φορὰ ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ Νουμᾶ, εἶχε
ἀρχίσει νὰ ἀναδίνῃ τοὺς πρώτους γλυκοὺς
καρπούς.

Πὼς ἀντιμετώπισε τὰ προβλήματα αὐτὰ ὁ
Πάνος Ταγκόπουλος; Φύση φιλελεύθερη καὶ
ἀνυπότακτη εἶχε καὶ αὐτὸς τὴν ἀδυναμία ποὺ
ἔχουνε ὅλοι οἱ λογοτέχνες στὴν Ἑλλάδα, νὰ
βλέπῃ τὴ ζωὴ αἰσθητικὰ. Νὰ ζητᾷ τὴν ὁμο-
φυῶ μόνον στὰ παραδομένα πρότυπα δίχως νὰ
ὑποπεύεται πὼς ἡ ζωὴ εἶναι πολὺ πλιτύτερη
παρὸς τὴν ἐφινταζομάστε καὶ πὼς ὑπάρχου-
νε καὶ ἄλλες ἄπειρες καὶ ἀνεξερευνήτες πηγὲς
ὁμορφιάς μέσα στὸν κόσμον ἐκεῖνον τῶν περι-
φρονημένων καὶ τῶν ταπεινῶν, φτάνει μόνον νὰ
σκίψῃ κανεὶς στοργικὰ ἄπάνω του γιὰ νὰ
τονὲ γνωρίσῃ ἀπὸ κοντὰ, νὰ ἀκούσῃ τοὺς
παλμούς τῆς ψυχῆς του, νὰ νιώσῃ καὶ νὰ

συμμεριστή τούς πόρους του. Κι' αυτό όχι από φιλανθρωπία, όχι από τό περίσσευμα τάχα τῆς ἀμφίβολης μεγαλοψυχίας μας πρὸς ἓνα δυστυχημένο πού τοῦ κάνουμε τὴ χάρη νὰ προσέξουμε τὴ φωνὴ τῆς ἀπελπισίας του, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀκλόνητη πίστη πὼς μέσα στὸν παρθένο αὐτό κόσμο θὰ μπορέση, ἂν εἶναι ἀληθινὸς δημιουργός, νὰ βρῆ καινούριες πηγὲς ὁμορφιάς, μακρὰ ἀπὸ τὰ χιλοειπωμένα καὶ τὰ τριμμένα, δημιουργώντας τέχνη πού δὲ θὰ χάνεται στὰ σύννεφα τῆς μεταφυσικῆς αἰσθητικῆς παρὰ θὰ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν κατάρχηση τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας—πού ἓνα μῦθος της εἶναι καὶ ἡ Τέχνη—μέσα στό στενὸ πλαίσιο τῆς περιορισμένης ἀνθρώπινης ζωῆς. Μὰ ἂν δὲν τοῦ στάθηκε μπορετό νὰ σταθῆ συνειδητὰ στό πλευρὸ τῶν ἀδικημένων τῆς ζωῆς, ἂν ἡ ψυχὴ του, φυσιολατρικῆ ὅπως εἶτανε κλασμένη, περιοριστὴς στό βᾶθος νὰ τραγουδήσῃ μόνο τὶς ὁμορφιὲς τῆς φύσης στὴν πῶ γνῶριμη σ' αὐτόν καὶ πῶ προσιτὴ μορφὴ της, ὅμως ἄς μὴν ξεχνᾶμε πὼς ὁ ἐμπνευσμένος αὐτὸς τραγουδιστὴς τῆς ζωῆς μπῆκε στό μεγάλο ἀγῶνα, πού τοῦ κληροδότησε ὁ ἀξέχιστος πατέρας του, μὲ τὰ φτερά σπασμένα, μὲ τὴν ψυχὴ λυγισμένη ἀπὸ τό ὑπολο χτύπημα μᾶς ἀγιότρωςφτης ἀρρώστειας, πού τὸν τυράννησε χρόνια καὶ τὸν κατέβασε πρόωρα καὶ στὸν τάφο. Μὰ εἶναι γιὰ τιμὴ τοῦ ἀδικοχαμένου αὐτοῦ ποιητῆ πὼς ἂν, ἡ ἀρρώστεια καὶ ὁ ἀγῶνας τῆς σκληρῆς βιοπάλης, μαζὶ βέβαια μὲ μιὰ μονόπλευρη ποιητικὴ ἰδιοσυγκρασία, δὲν τοῦ ἐπιτρέψανε νὰ δουλέψῃ πῶ συνειδητὰ γιὰ τὴν ἰδέαν τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ὡς τόσο δὲν ἔσχασε ποτὲ τὴν ἐπαναστατικὴν παράδοση τοῦ περιοδικοῦ του.

Ἔτσι ὁ Νουμᾶς, καὶ στὰ χρόνια πού ὁ ἐκδότης του πάλευε σκληρὰ μὲ τὸ Χάρο, στάθηκε τό μόνο περιοδικό πού δὲ δυσκολευότανε νὰ παρουσιάσῃ καὶ τὶς πῶ τολμηρὲς ἐπαναστατικὲς ἰδέες καὶ νὰ ἀνέχεται φαρδιὰ πλατιά τὴν ἀνάπτυξή τους, τὴ στιγμὴ πού ἄλλα περιοδικὰ μὲ ἔξασφαλισμένη τὴ ζωὴ τους ὑψώνουνε διάπλατη τὴ σημαία τοῦ συντηρητισμοῦ, γιὰ νὰ μὴ δυσαρστήσουνε τούς πλούσιους πάτρωνες τους, δὲ ντρέπονται νὰ γελοιοποιῶνε τὴν ἰδέαν τῆς πρωτοπορίας τονίζοντας π.χ. ὕμνους σὶν ἀντιπρόσωπο τοῦ πῶ στενοῦ συντηρητισμοῦ ἀκαδημαϊκὸ Μενάρδο. Αὐτὴ ἡ φιλελεύτερη ἀνοχὴ τοῦ Νουμᾶ, τόσο σύμφωνη πρὸς τὴν παράδοση τοῦ ἰδρυτῆ του, ἀποτελεῖ μιὰ θετικὴ καὶ σπουδαία συμβολὴ σὶν ἐπαναστατικὴν φιλολογία, πού ἡ ἱστορία θὰ τὴν καταλογίσῃ μιὰ μέρα ὀλάκαιρη στό ἐνεργητικὸ τοῦ Πίνου Ταγκόπουλου, ὅταν μάλιστα συλλογιστῆ κανεὶς πὼς ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ ἐξυπηρετῆ τὴν ἐπαναστατικὴν ἰδεολογίαν ἔπρεπε νὰ διακιντυνεύῃ αὐτὴ τὴν οικονομικὴ ζωὴ τοῦ περιοδικοῦ του σ' ἓναν καθυστερημένο τόπο πού γιὰ νὰ ζῆσῃ ἓνα περιοδικὸ πρέπει νὰ καλλιερῆ ἀδιάκοπιν ὅλες

τὶς ἀδυναμίες τῶν ἀναγνωστῶν του.

Ἔτσι ὁ Νουμᾶς ὡς τὶς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ ἐκδότη του, δὲ δυσκολεύτηκε, τὸ θεώρησε μάλιστα γιὰ τιμὴν του, νὰ κρατῆ ἀψηλὰ σηκωμένη τὴν τιμημένη σημαία τοῦ Ψυχαρισμοῦ. Δικαίωμα βέβαια τοῦ κ. Παλαμᾶ νὰ ἐμφανίζεται σήμερα στὸ στρατόπεδο τοῦ ἀντιψυχαρισμοῦ, προσφέροντας κι αὐτὸς ἀνέλιπτα τὴ συντροφίαν του σὲ ὅλο ἔκεντο τὸ σκυλλοῖ πού ἀγωνίζεται ταπεινὰ νὰ γκρεμίσῃ ἀπὸ τὸ βᾶθος τῆς Ἑθνικῆς εὐγνωμοσύνης ὅπου ἔστησε τὸ εἶδωλο τοῦ Ψυχάρη ἢ φωτισμένη συνειδήσῃ τοῦ ἔθνους, μὴ δὲν ἔχει κανένα δικαίωμα νὰ βεβαιώνῃ πὼς ὁ Πάνος Ταγκόπουλος στὰ τρισβάθα τῆς ψυχῆς του εἶχε τάχα πάψει τὸν τελευταῖον καιρὸ νὰ ἐνθουσιάζεται γιὰ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ιδέας, γιὰ τὴ δὲν ὑπάρχει κανένα στοιχεῖο πού νὰ κινή πιθανὴ αὐτὴ τὴν ὑπόνοιαν, ἀφοῦ καὶ στὰ τελευταῖα φύλλα του βλέπουμε τὸ Νουμᾶ νὰ μιλήῃ πάντα μὲ ἀπεριόριστο σεβασμὸ καὶ νὰ ἀνοιγῇ διάπλατες τὶς σελίδες του σ' ἐκεῖνον πού στάθηκε ὡς τὴν τελευταία στιγμὴ τοῦ βίου του πιετὸς καὶ ἀκλόνητος σὶς ἰδέες του, ἀψηφώντας τὴν καταφρόνια, τὸ μῖσος καὶ ὅλες τὶς δολερὲς τιμὲς, πού ἰθὺ εἶτανε εὐκόλο νὰ κερδίσῃ, ἂν ἤθελε νὰ φανῆ λίγο ἐλαστικώτερος σὶς ἰδέες του, καὶ περισσότερο εὐκολοπροσάρμοστος στὸ κοινωνικὸ περιβάλλον του. Δὲν μπορῶ νὰ ξαίρω σήμερα ἂν ὁ Νουμᾶς θὰ μπορέσῃ νὰ συνεχίσῃ τὸν τιμημένον δρόμον του καὶ μὲ πῶ πρόγραμμα θὰ βαδίσῃ στὸ μέλλον, μὰ κείνον πού βλέπω μὲ θλίψη εἶναι πὼς κανένα ἀπὸ τὰ περιοδικὰ πού ἐκδίδονται σήμερα δὲν εἶναι σὲ θέσῃ νὰ τονὲ διαδεχτῆ, ὅχι βέβαια στὸ παροῖσασμα ἀπλῆς φιλολογικῆς ὕλης, πού δὲν εἶναι καὶ τόσο δύσκολο πρᾶμα, σ' ἓναν τόπο ὅπου ὅλοι λίγο πολλὶ γράφουνε ποιήματα καὶ διηγήματα, μὰ στὴ μαχητικότηταν του, ὅσο κι ἂν ἡ σκληρὴ βιοπάλη τῆς ψαλλίδιζε κάποτε τὰ φτερά της, καὶ στὸ κουράγιον του νὰ υποτάξῃ τὰ ὕλικὰ συμφέροντα τοῦ περιοδικοῦ στὴν ἀνάγκη νὰ ὑποστηρικτοῦνε οἱ ἰδέες πού ἤθελε ἡ ψυχὴ του.

Ὁ Πάνος Ταγκόπουλος δὲν εἶτανε μόνο ἓνας μαχητὴς πού συνέχιζε, ἀνάλογα μὲ τὴν μπόρεση του, τὸ ἔργον τοῦ πατέρα του γιὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ καθαροῦ δημοτικισμοῦ καὶ καίθε ἐπαναστατικῆς ἰδεολογίας. Εἶτανε καὶ ὁ ἀξίος ποιητὴς μὲ τὴν καθάρια ποιητικὴ φλέβαν, εἶτανε ἀκόμη καὶ ὁ πεζογράφος πού καλλιέρησε ξεχωριστὰ τὸ διήγημα σὲ ἀπειρα μικρὰ διηγηματάκια, σπαρμένα στὰ διάφορα βδομαδιατικά περιοδικὰ καὶ ἄλλα σὲ τόμους ξεχωριστοῦς. Μὰ ὁ Πάνος Ταγκόπουλος εἶτανε φύση περισσότερο ποιητικὴ, λιρική, τραγουδιστὴς πού εὗρεκε τὸν ἑαυτὸν του, ὅταν ἀφηνότανε λεύτερος νὰ πετᾶ στὰ σύννεφα, παρὰ ὅταν ὑποχρεωνότανε νὰ ὑποκίψῃ στὴ σιδερένια πειθαρχίαν τοῦ πεζοῦ λόγου, πού ἀπαιτεῖ διαύγειαν ἰδεολογικὴν, αὐτοσυγκράτησιν

και αυτοκυριαρχία της καρδιάς και του νοῦ.

Ἡ Μοῖρα ποὺ στάθηκε τόσο σκληρὴ και τόσο ἄδικη στὸ σπίτι τοῦ Ταγκόπουλου, ὅπως μᾶς ἀφαίρεσε πρόωρα τὸν πατέρα, ἔτσι μᾶς ἀφαίρει τώρα τὸ γιό του ποὺ εἶχε τόσο ἀψηλὴ ἀποστολὴ νὰ πραγματοποιήσῃ στὴ ζωὴ του, συνεχιστὴς ἐνὸς μεγάλου ἔργου, και ἀληθινὸς τεχνίτης, ποὺ εἶχε κάτι νὰ προσφέρει στὴ δημιουργία τῆς νέας λογοτεχνίας μας. Στὴν ἐποχὴ αὐτὴ τῆς φιλολογικῆς θρασυτητάς τῶ νέων, πρὺν δὲ δέχεται νὰ ἀναγνωρίσῃ κανένα νόμο και νὰ πειθοχρήσῃ κάτω ἀπὸ καμιάν ἀρχή, ὁ θάνατος ἐνὸς νέου τεχνίτη σεμνοῦ, ποὺ ἤξαιρε νὰ δουλεύῃ και νὰ πειθαρχῆ, δίχως μὲ τοῦτο νὰ νομίζῃ πὼς χάνει τὴ φιλολογικὴ του ὄντοτητα, ἀποτελεῖ ἀληθινὰ μιὰ σπουδαία ζημία γιὰ τὰ φτωχὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

ΣΤΟΝ ΠΑΝΟ ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟ

Γιὰ ἰδέες καιρὸ ποὺ διάλεξε ὁ Χάρος νὰ τὸν πάρει! Ἄφ'τὰ τὰ λόγια ἔρχονται στὰ χεῖλα μου, ὅταν συλλογιστῶ τὸν πολὺ πρόωρο θάνατό του... τὸν πρόωρο γιὰ τὴν ἡλικία του... τὸν πρόωρο γιὰ τὸ σταμάτημα τοῦ ἔργου του τοῦ κληρονομημένου, τοῦ πολύμορφου.

Μὰ ἡ φύση, ἀλίμονο, δὲ ρωτᾷ κινεῖνε γιὰ ὅ,τι κάνει. Μάννα σκληρὴ μᾶς σφίγγει μὲς' στὴν ἀγκαλιὰ τῆς και μᾶς σπινθηρίζει γελώντας γιὰ τοὺς πόνοους μας.

Κ' ἔτσι μᾶς ἀπαρνοῦνται χωρὶς νὰ μᾶς ρωτήσουν οἱ διαλεκτοὶ τοῦ νοῦ, οἱ ξεχωριστοὶ τῆς τέχνης, τὰ παλληκάρια τῆς ἀγάπης... κ' ἔτσι φέβγουν ἀπ' τὸν κόσμο ἀφτόνε, ποὺ τὴ ζωὴ τους τὴν ἐβρόσησε μὲ μιὰ πνευματικὴ σφραγίδα, και προφρονώντας την, προνοῦνε ἀξέγνοιαστα στὴν αἰωνιότητα παρατώντας ἔτσι ἀσπλαχνα ἐμᾶς στὸν καιμῶ... ποὺ τοὺς χάσαμε.

Ἡ στέρησή σου, ἀλησιμόνητε Πάνο, στῆς θλίψης τὶς κορφές ἔχει ἀνεβῆσαι ἀφτούς, ποὺ περιμένανε ἀπὸ τὴ ζωὴ σου νὰ ἐνώσεις τὶς δυνάμεις τους και νὰ συνεχίσῃς τοὺς ἀγῶνες, ποὺ ἀνάλαβες ζώντας ἀκόμα ὁ πατέρας σου, και πρὺν τοὺς ἐξακολουθῶντες ἄφοβη και παλληκαρισία.

Ὡ ἐσὺ ἀγαπημένε, ποὺ δὲν ἔχεις τώρα πιά, μὲς' στὰ στοιχεῖα ποὺ πέρισσε, κανένη πύθος, δάναςέ μου ἀπ' τὴν ἡμερία σου γιὰ νὰ προβοδίσω σεμνὰ τὸν πόνο μου ἀνάμεσα στοὺς ἐκλεχτοὺς ποὺ γράφουν γιὰ τὸ θάνατό

σου μὲς' τοῦ Νουμά τὸ φύλλο τοῦτο, ποὺ ἔρχομαι νὰ εἶναι ἀπαρχὴ καινούργιας δράσης.

Τὰ ἄτομα περνοῦνε, μὰ ἡ ἀγαθὴ τους δράση μένει στὴ ζωὴ και συνεχίζεται ἀπὸ τοὺς ἄξιους διαδόχους. Ἔτσι τὸ κάθε κύμα τοῦ πόνου μας γιὰ σένα διαλυεῖται μὲ τὸ λόγο σὲ στάλες λαγαρές, ὅχ κ' εἶν ἔφρες οἱ στάλες τοῦ εἶναι μας τὰ φανίσματα, ποὺ πνίγοντας τὴ λησμονιὰ τῶν ὥραϊων περιουμένων περνοῦνε τοὺς ἀληθινὸς πνευματικοὺς ἐργάτες στὴν ἀθανασία κ' ἔτσι θαρροῦμε πὼς ἀπλὸς βραχνὰς μᾶς εἶτανε ἡ στέρησή σου, γιὰτὶ πάντα ξυπνοῦμε στὴ ζωὴ τ' ἀπέθαντί σου λόγια και ἀνάμεσὸ μὲς πάλι σ' ἀπολαύουμε, ὥραϊε τεχνίτη.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς ξεχωριστοὺς ἐργάτες τῆς πνευματικῆς ζωῆς ὁ πατέρας σου, και σὺ θύλησες νὰ τόνε μιμηθεῖς ἀκολουθώντας μὲ πολλὴ ἐπιτυχία τὰ βήματά του, μὰ ὁ θάνατος ἐπενέβηκε και δὲ σ' ἄφισε νὰ συνεχίσῃς. Ὡστόσο, τ' ὥραϊο ἔργο σου ἀφτό εἶναι ποὺ συνάθροισε ἐδῶ τῶν διαλεκτῶν τὶς γνώμες, γιὰ νὰ τιμήσουνε τὴ μνήμη σου.

Συνηθίζουμε μὲ τέτοια καιώματα νὰ παρηγοριόμαστε τάχα, ἐμεῖς οἱ ζωντανοὶ, γιὰ τὸν ἀνεπανόρθωτο καιμὸ τῶν ἀγαπημένων μας. Μὰ ἄραγε ἐκεῖνοι παίρνουν εἶδηση;

Κι' ἀκόμη μᾶς λένε:

Σὰ δὲν τίχαινε νὰ μαραίνεται ἡ ὁμορφιά, πὼς θὰ τὴν αἰστανόμασταν ἐμεῖς οἱ ἄλλοι; Σὰ δὲ συνέβαινε νὰ πεθαίνει ἡ παλληκαριά, πὼς δὰ θὰ τὴ χειρομάσταν ἐμεῖς οἱ ἀποδέλοιποι;

Μὰ εἶναι ἄραγε σωστὰ ἐτοῦτα;

Ἄχ τώρα, ποὺ πέρισσε στὸν κόσμο τῶν μυτηριῶν, πὲς τα κ' ἐμᾶς και μὴν νηριέσαι γιὰ τὴν ἰλικίη μας τὴν ὑπόστασι.

Τὰ νάτια σου τὰ φεγγοβόλα κατὰπληχτοι τὰ προσφέραμε ἀπαρχὴς τοῦ νιοῦ σπιτιοῦ σου στὸ χαροκόπι τοῦ θανάτου.

Ἄπ' τὸν πόνο τῶ δικῶνε σου σοῦ ἔρχονται χάρδια ἀφτοῦ ποὺ βρίζεσαι;

Ἄπ' τὴν ἄσβηστη ἀγάπη τῶν φίλων σου αἰστανέσαι φωτὸς φιλήμια μέσα στὸ ἀπειρο;

Ὅποτε ἔλλαψα γι' ἀγαπημένο μου νεκρὸ, τέτοια ρωτήματα ἀναδέβονται μὲς' στὸ κεφάλι μου' ἀλλὰ μένοννε χωρὶς ἀπάντηση.

«Ὅτιμὲ σκουτενολάλα μῦροι
ποὺ μᾶς κυκλώνουν πανηγύρια»

Πάνο, Πάνο' μόνο ὅσα ἔγραψες καλά, μόνο ἀφτὰ θὰ μένοννε. Ἡ τέχνη εἶναι τῆς ζωῆς ἡ γοητεία, γιὰ τοῦτο ὅσοι νιώσανε τὴν τέχνη ἐκείνοι χαίρονται ἀληθινὰ τὴ ζωὴ.

Ὁ θάνατος εἶναι δουλειὰ τῆς φύσης, ἄχ και «ἡ φύσις οὐκ ἐκ τῶν ἐφ' ἡμῖν».

Μ. ΦΙΑΛΗΤΑΣ